

MUĞLA ÜNİVERSİTESİ X. ULUSAL HİDROLOJİ KONFERANSI

MUĞLA 9-12 EKİM 2019

KARİA BÖLGESİNDE SU KÜLTÜR MİRASININ YENİDEN KEŞFİ

MEHMET BİLDİRİCİ
İNŞ. YÜK. MÜH. İTÜ 1962
ARAŞTIRMACI- YAZAR

Bildiri

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

10. Hidroloji Kongresi Bildiriler kitabı cilt II sayfa 1013 yayınlanmıştır.

1.GİRİŞ

Anadolu ilk çağda pek çok uygarlığa beşik olmuştur. Bunların başında Ege ve Akdeniz kıyıları daha da öndedir. Muğla'nın içinde bulunduğu Coğrafya ilk çağda Karia olarak bilinir. Şu da çok önemlidir. Suyun olmadığı bir uygarlık düşünülemez.

Bu sunumda Karia bölgesinde suyun serüveni, tarihi, tarihteki önemi ve su uygarlığının yeniden keşfi konularına girecek bu uygulamaların hangi Karia kentlerinde olduğu örneklerle özet olarak açıklanacaktır.

İlk Çağlarda Karia Bölgesi (A. Pesclow)

2.MUĞLA MERKEZ

İlk çağlarda yazılı taşlarda MOGOLA olarak ismi geçen Muğla çok küçük bir yerleşim yeridir. Muğla Menteşe Beyliği ve Osmanlı döneminde gelişmiştir.

Muğla'ya su getiren efsanevi Şemsi Ana vardır. Çoban olan Şemsi Ana keçilerini sata sata bunların parası ile Muğla'ya su getirmiştir. Ancak bu konuda yazılı belgeler yoktur. Şemsi Ana anısına Muğla merkezde anıtsal çeşme yaptırılmıştır.

2.1.ULA İLÇESİ & IDYMA ANTİK KENTİ

Antik çağda Ola isimli bir yerden söz edilir. Ula'nın bununla bir ilgisi var mıdır? Her yerde olduğu gibi burada eski yazıtlara kaya mezarlara rastlanılmaktadır. Bunlar çok eski bir yerleşimin sessiz sanıklarındır.

2.1.1.IDYMA

Gökova körfezi, Akyaka, Gökova mahalleleri ve yakın çevrede antik Idyma kentinin kalıntıları, kaya mezarları bugüne gelmiştir. Su yapısı olarak Akyaka beldesinin içinden geçen Papazlık

Deresi'nin yukarısında bir su pınarı bulunmaktadır. Bugün de yararlanan bu kaynağın suyu antik dönemlerde Akyaka ve çevresinde kullanılmıştır.

Gökova köyünün üzerinde bulunan Akropolde yapı kalıntıları ve sarnıç bulunmaktadır. Sarnıcın içi tamamen dolu olduğu için şekli hakkında bilgi edilememektedir.

Tüm Muğla bölgesinde olduğu gibi bu çevrede de yaklaşık 6 m çapında yuvarlak yapılı sarnıçlar vardır. Bunlar eski yollar üzerinde tespih taneleri gibi yollara dizilmiştir.

Bunlar hangi dönemdedir? Benim kanıma göre antik Roma yolları üzerinde olduğundan en az Roma dönemindedir. Osmanlı döneminde yeniden benzerleri yapıldığı gibi, eskilerde onarılmıştır diye düşünüyorum. Ref.1

Resim 4 Akyaka İnişdibi Sarnıç, Settar Tamer kitabeyi okuyor (Bildirici 1996)

Yukarı kitabede Mentеше Sancaktarı Osman Ağa eşi Ümmügülsüm Hanım'ın mezar taşıdır. Ölüm tarihi 1834 (H 1250) yılıdır. Ümmügülsüm Hanım yörede bilinen en eski hayırsever kadındır. Akyaka'da Kadın Azmağı üzerinde "**Kadın Pınarı**" onun eseridir. Muğla'da hayır işleri vardır. Eşi Osman Ağa'nın mezarı Tavas Hırka köyüdür. Orada da su hayırları vardır, Bila Çeşmesi, Billa Kuyusu gibi (Parma O)

Yeşildere-Ula Tarihi Yol üzerinde halen kullanılan Sarnıç (Bildirici 2014)

2.2. MARMARİS SEDREA (SEDİR ADASI)

Kerme Körfezinde önemli bir kent bir çeşit deniz üstüdür. Tiyatro ve önemli yapılar yer almaktadır. Son zamanlarda yapılan kazılarda adaya girişin sağ tarafında bir kilise ve sarnıç ortaya çıkarılmıştır.. Sarnıç bu gölgede nadir görülen dikdörtgen bir sarnıçtır. Ada da su

yoktur. Muhtemelen yağmur suları sarnıçlarda toplanmıştır. Tam kazı yapılmadığından bilinmemektedir. Ancak pek çok yer altı sarnıcı olduğu anlaşılmaktadır. (Ref.1)

2.3.CNIDOS (MUĞLA DATÇA)

Datça yarımadasının ucunda çok büyük bir antik kentin kalıntıları vardır. Venüs heykeli ile ünlü kentin suyu yarımada içinden getirilmiştir.. Antik limanları da ilginç su yapılarıdır. Ref.2. Ünlü Matematikçi Eudoxus (M.Ö 395-342) Cnidos'ludur.

2.4. KÖYCEĞİZ KAUNOS

Köyceğiz gölünü denize bağlayan kanallar üzerinde yer alan antik Caunos kentinde anıtsal çeşme, hamam yer almaktadır. Antik kente su Ölemez (Imbros) dağından pişmiş toprak (künk) borularla getirilir kente hamam ve çeşmelere dağıtılır. Bu konuda yayın yoktur. (Ref.3)

2.4.1 BİR SU SÖYLENCESİ

Karia Kralı'nın ikiz bir oğlu ve kızı varmış. Erkek Kaunos, kız ise Byblis, zaman içinde kız erkek kardeşine âşık olur. Erkek kardeşinden karşılık göremez ve toplumdan dışlanır, o kadar acı çeker ki tanrılar onu tanrıça yapar, devamlı gözyaşı döker ki gözyaşlarından Dalyan'daki Köyceğiz Gölünü denize bağlayan Dalyan'da ki su kanalları oluşur.

2.4.2 TANRIÇA LETO'YA ADANMIŞ SULTANIYE KAPLICALARI

M.Ö 7 yüzyıldan (Arkaik Dönem) bu yana sağlık hizmeti sunan Sultaniye Kaplıcaları (spa) okunan yazıtlardan tanrıça Leto'ya adanmıştır. Ref.3

3.MUĞLA'NIN KUZEYİ VE BATISI

3.1.STRATONICEIA (MUĞLA YATAĞAN)

Muğla-Milas yolu üzerindedir. Helenistik dönemde kurulan antik kentin suyolu ile 1974'li yıllarda kömür için çevresi kazılırken suyolu ile ilgili antik tünel görülmüştür. (Ref.4) Burada Osman Hamdi Bey başkanlığında kazı yapılmıştır

Kentin dini merkezi LAGINA (Hecate Tapınağı) için yakındaki pınarlardan su getirilmiş ancak yazılı belge yoktur. Hecate tapınağı Karia Bölgesinde en özgün ve büyük tapınaktır.

1974 yılında çevresi kömür alımı için kazılırken aniden bir dozerin önüne bir su tüneli çıkmış ve o zaman ki Milas Müze Müdürü Haluk Yalçinkaya tarafından rolevesi yapılmıştır. Bu su suyolun antik kentin girişindeki hamama ve Şaban Ağa Camiine su getirdiği anlaşılmaktadır. (Ref.4)

3.2. MİLAS (MYLASSA)

Karia bölgesinin en eski ve önemli kentidir. Tüm dönemlerde çok önemli bir yerleşim yeridir. Antik dönemlerdeki Mylassa kenti, bugünkü Milas ilçe merkezi altındadır. Antik dönemlerdeki suyolları konusunda bilinen yoktur.

Bizans döneminde kentin doğusundan kente su getiren su kemerleri bulunmaktadır. Ref.5

Milas'a su taşıyan su kemerlerinden görüntü (Bildirici)

3.2.1 LABRANDA KUTSAL ALANI

Milas kentinin kutsal alanı yaklaşık 14 km uzağındaki LABRANDA'dır. M.Ö 4 yüzyılda Pers yönetimi altında Karia Satrabı Mousolos ve kardeşleri döneminde inşa edilmiştir. Halen burada bulunan bir kaynaktan Labranda şişe suyu üretilmektedir.

3.3. CERAMOS-ÖREN (MUĞLA MİLAS)

Kerme (Gökova) Körfezi kuzey kıyısındadır. Körfeze ismi verilmiştir. Antik kente su taşıyan su kemerleri ve kente su veren ana depo bulunmaktadır. Bu sunumun yazarı Mehmet Bildirici tarafından 2004 yılında Efes'te yapılan Uluslararası Cura Aquarum in Ephesos toplantısında aşağıdaki bildiriye sunmuştur. Ref. 6

The Cistern and Aqueduct of Ceramos in Ancient Caria

Sunum bildiriler kitabında 147-151 sayfaları arasında İngilizce olarak yayınlanmıştır. Ref. 7 Sunumda bulunan Havuz ve Sukemerlerinden örnekler aşağıdadır.

Ceramos Su kemeri ayağı üzerinden su kanalı geçmektedir.

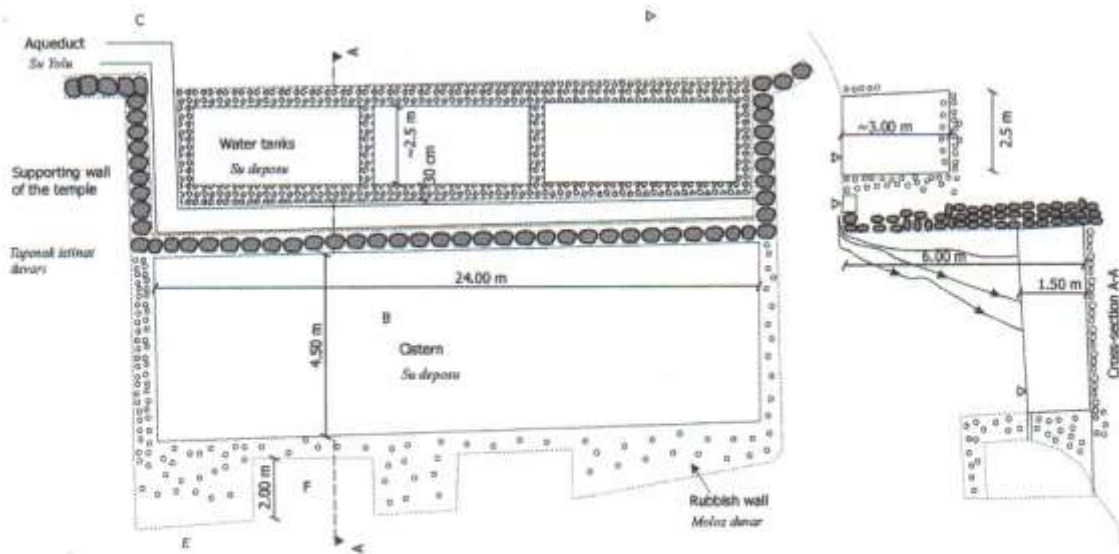

Fig. 5. Plan and cross-section of the water tanks.
A. water tanks; B. cistern; C. water channel

Fig. 6. Water channel in Fig. 5C.

Fig. 7. Water tank (cistern) in Fig. 5B.

poured into the channel (fig. 5C), and overflowed to the cistern (fig. 5B) after the settling and the silting process.

b) The water-tanks (fig. 5A) were fed by the channel (fig. 5C) so that after the settling and the silting process the water flowed to the cistern (fig. 5B).

CISTERN (fig. 7)

The height of water: 1.50 m, the volume of the cistern: $4.5 \text{ m} \times 1.5 \text{ m} \times 21 \text{ m} = 142 \text{ m}^3$.

No hydraulic plaster was found on the bottom and on the walls of the cistern. The wall facing the mountain utilizes the supporting wall of what is probably the temple on Bakacak Hill. This supporting wall was constructed of very regular yellowish limestone blocks. The remaining walls of the cistern were then constructed using rubble fill. Good engineering skills were demonstrated in the construction of the buttress walls facing the city.

Buttress arches on the outside were constructed to off-set the horizontal force of the water in the most economic manner (fig. 8). In the front elevation the buttresses can be identified. The height of the buttress on the corner is approximately 10 m due to the slope of the ground.

The remains of a bath can be seen at the foot of Bakacak Hill. Vent pipes for the hypocaust system are visible in the upper walls.

The aqueduct and the temple on Bakacak Hill were built earlier than the cistern, probably in the

3.4 IASSOS (MİLAS)

Güllük körfezindedir. Antik çağda çok önemli bir kenttir. Kente su taşıyan tek katlı su kemerleri vardır. Hakkında doyurucu yayın bulunmamaktadır.

Iasos Su Kemerleri (Bildirici 1994)

4. HALICARNASSOS (BODRUM)

İlk çağlarda özellikle M.Ö 4. yüzyılda Karia buradan yönetilmiştir. İlk Çağın 7 harikasından Mousolos'un anıt mezarı buradadır. Suyolları hakkında bilgi yoktur. Halicarnassos'un Bodrum kalesi altında tarihi limanları vardır. Burada Kadın Amiral Artemisia II komutasında savaşlar olmuştur. Artemisia (M.Ö.353-352) deniz savaşını kazanan dünyada ilk kadındır.

Halikarnassos Planı (Bildirici 1996)

5.1. ALINDA (AYDIN)

Bugün Aydın ilinin güneyinde olmasına karşı tarihte Karia bölgesinde kalmaktadır. Kentin kuzeyinde dağlardan gelen su kentin akropolünde bir su kemeri ile kente girmekte, daha aşağılarda su sarnıçlarında toplanmakta, yer görülen su kanalları ile kent merkezine gelmektedir. Daha fazla bilinen yoktur.

5.2. ALABANDA (ARAPHİSAR)

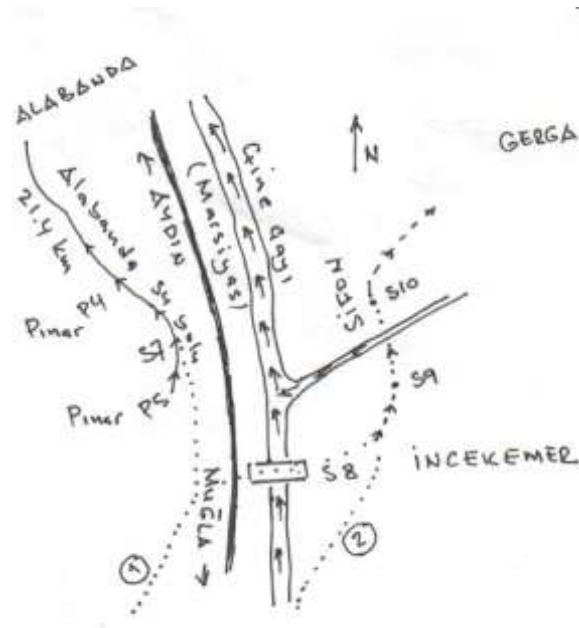
Gene Aydın ilinin güneyinde olmasına karşı Karia kentinin sınırları içindedir. Kentin sularının Çine Çayı (antik Marsiyas) üzerinde İncekemer dolaylarından geldiği konusunda Ünal Özlü'nün makalesi bulunmaktadır. Ref. 7

Burada Alabanda'ya su taşıdığı kabul edilen su toplama yapıları hakkında bilgiler yer almaktadır. Ancak çevrede bulunan İncekemer'in bir su köprüsü olduğu belirtilmekte suyun buradan Gerga'ya gittiği ifade edilmektedir.

Tarihi su konusunda araştırma yapan İsviçreli Martin Schwarz ile 2005 yılında burada ciddi bir inceleme yaptık. Burada İncekemer'in bir su köprüsü olduğu konusunda bir kanıt göremedik. İncekemer'in Alabanda su yolu ile bir ilgisinin olmadığı kanısına vardık.

Çine çayının Alabanda sol sahilinde, Gerga ise sağ sahilinde yer almakta ve çok yüksek bir kottadır. Kesinlikle buradan **Gerga'ya su gidemez**.

Durum aşağıda krokide gösterilmektedir. İncekemer'in sağ sahilinde 2 nolu olarak gösterilen su yolu S10 bir ters sifondur. Bu kesinlikle GERGA'ya gitmemekte ama nereye gittiği içinde araştırma gerektirmektedir.

Aydın Çine LALABANDA-GERGA SUYOLU (Bildirici & Schwarz 2005)

Çine (Marsiyas) çayı üzerinde İncekemer (su altında) Bildirici 2005

7.SONUÇ VE KANAAT

Karia bölgesinde ilk çağlarda alt kültür seviyesinde Lelegler, Karialılar ve Yunanistan ana karasından göç etmiş Grekler yaşamışlardır. Karialılar Greklerle iç içe yaşadığından Grekçe'yi nadiren Karia yazı dilini kullanmışlardır. Karia dilinde ilk yazıt 1996 yılında Kaunos'ta bulunmuştur. Bu yazıt dünya çapında bir arkeolojik olay kabul edilmiştir.

Muğla Üniversitesi bilim adamlarınca Karia dilinin çözülmesi ve burada kısa kısa verilen tarihi su bilgilerinin derin derin araştırılması dileğiyle

REFERANSLAR

- 1.-Bildirici M 2009 :www.mehmetbildirici.com/ Türkçe 2.1 İdyma
2. Bruns-Özgan C Knidos, Konya 2004
- 3.Öğün Baki (1922-2001), Işık C. Kaunos
4. Bildirici M 2010 Stratonicea suyolu: www.mehmetbildirici.com Türkçe 20.2.14
5. Alkan, A Milas Suyolu, Dokuz Eylül Ün. İzmir
6. Bildirici M, 2006 "The Cistern and Aqueduct of Ancient Caria" 147-151
www.mehmetbildirici.com İngilizce 1.3.24
7. Öziş Ü Alabanda Suyolu, www.mehmetbildirici.com Almanca 20.2.19

MEHMET BİLDİRİCİ

1939 yılında Konya'da doğdum, 1957 yılında Konya Lisesi'nden 1962 yılında İTÜ İnşaat Fakültesi'nden mezun oldum. Meslek yaşamımın büyük kısmı Konya'da geçti. 1971-1982 yılları arasında Konya Mühendislik Mimarlık Akademisi'nde Öğretim Görevlisi olarak görev yaptım, Yapı Malzemesi ve Yapı Statiği derslerini yürüttüm.

1991 yılından itibaren Tarihi Su Yapıları konusu ile bugünde devam eden çalışmalarına başladım. 1985 yılında Gökova Akyaka'da yazlık evimi aldım. 1996 yılından beri İdima antik kenti ve kalıntıları üzerinde yer alan AKYAKA konusunda araştırmalarımı sürdürüyorum. Yayınlarımın bazıları şöyle;

Yapı Malzemesi Ders notları (Konya Selçuk Ün).

Konya Tarihi Su Yapıları (DSİ Genel Müdürlüğü 1994,2009)

Tarihi Sulama, Depolama ve Taşkın Koruma Tesisleri (DSİ Gen. Müd. 2004,2009)

Akyaka, Konya İstanbul ve Ankara'da tarihi su yapıları ile ilgili sergiler açtım.

2009 yılında adıma açılmış Web sitem www.mehmetbildirici.com

18.000 sayfanın üzerinde, ziyaretçi sayısı 270.000 (Haziran 2019)